

<<< מצוה גדולה להעביר הלאה אם ע"י אימייל ואם ע"י הדפסה, להגדיל תורה ולהאדירה.

מאור אהרן

פרשת יתרו

י"ח א'. וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים. פרש"י וז"ל למשה וישראל שקול משה כנגד כל ישראל עכ"ל, כתב בשפתי חכמים דרש"י דייק כן מדכתיב למשה ולישראל שהרי משה כלול בתוך ישראל ולמה אמר הכתוב למשה על כרחך דשקול משה כנגד כל ישראל יעו"ש, ואפשר לסייע מהא דלהלן בקרא דידן אמר הכתוב כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, ולכאורה למה הכא לא אמר הכתוב ג"כ את משה וישראל, אלא משום שכבר אמר קודם שמשה שקול כנגד כל ישראל ולא הוצרך לשנות זאת שוב. והעירוני דאחר שפרש"י למשה ולישראל שקול משה כנגד כל ישראל והיינו שבשביל משה לבדו היה ראוי שיעשה כל זה הנס ולכן הזכיר הכתוב משה כדי להחשיבו, לכן אח"כ כשכתוב כי הוציא ה' את ישראל ממצרים התורה לא באה לומר בשביל מי נעשה זה הנס אלא למי נעשה הנס ולכן לא הוצרך לומר שם בפרטות את משה.

ואולי יש לדחות זה הסיעתא, די"ל דהא דלא כתיב כי הוציא ה' את "משה" וישראל היינו משום דמשה עצמו לא הוצרך לנס כדי לצאת ממצרים שהרי אם היה רוצה לצאת ודאי פרעה היה שמח לזה והיה נותן לו לצאת והיה יוצא ממצרים בדרך טבעית בלא נס, ולכן עתה שיצאו ישראל ממצרים לא כתיב אף משה כי הוא עצמו לא היה צריך לנס כשאר ישראל בכדי לצאת ממצרים.

י"ל"ה דהא משה ואהרן שקולים הם (כדלעיל פ"ו מקרא כ"ו) וא"כ לכתוב קרא דידן אף אהרן, ואין ליישב דאדרבא כיון דשקולים הם לכן סגי לכתוב חד מיניהו, דא"כ לכתוב רק אהרן, וי"ל דלאו לכל מילי שקולים הם, ועיין לעיל (שם) מש"כ בשם הדרש משה.

פרש"י וז"ל יתרו שבע שמות נקראו לו רעואל כו' וי"א רעואל אביו של יתרו היה ומה אומר ותבאנה אל רעואל אביהן שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא בספרי עכ"ל, לכאורה אפשר קצת לסייע ל"א, מדכתיב התם (שמות פ"ב מקרא ט"ז) ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן, והכא ודאי אביהן היינו רעואל שהרי כהן מדין שהוא יתרו שלחם, וא"כ למה רק אח"כ כתיב ותבאנה אל רעואל אביהן דהול"ל מיד להשקות צאן רעואל אביהן, אלא ש"מ דרעואל לאו אביהן ממש היה אלא אבי אביהן היה.

י"ח ב'. ויקח יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר שלוחיה. פרש"י וז"ל אחר שלוחיה כשא"ל הקב"ה במדין לך שוב מצרימה ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו' ויצא אהרן לקראתו ויפגשו בהר האלקים א"ל מי הם הללו א"ל זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני א"ל ולהיכן אתה מוליכן א"ל

למצרים א"ל על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם א"ל לך לבית אביך נטלה שני בניה והלכה לה עכ"ל (עיין רמב"ן לעיל שמות פ"ד מקרא י"ט דנמצא מבואר אמאי באמת משה רבינו סבר בדעתו להביאם למצרים), יל"ה שהרי הם היו שבט לוי ומה חשש אהרן והרי שבט לוי לא נשתעבדו לעבודת מצרים כדאי' שמו"ר ה' ט"ז וכן פרש"י לעיל שמות פ"ה מקרא ד' יעו"ש, ואין לתרץ שהוא משום שאף תינוקות של שבט לוי היו זורקין ליאור והראיה ממה שרבינו עצמו ולכן חשש אהרן, כי יתכן לדחות ולומר דבאמת שבט לוי לא היו בכלל התינוקות שהיו זורקין תדיר ליאור והא דמשה רבינו כן היה ביאור היינו משום דאז היתה גזירה לאותו היום כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכדפרש"י לעיל שמות פ"א מקרא ט"ז כ"ב, וי"ל שהרי אף שבט לוי לא היו יכולים לצאת ממצרים כדאיתא במכילתא (עיין העמק דבר לעיל שמות פ"ד מקרא כ' שהביא מדרש דמבואר התם דשבט לוי יכלו לצאת ממצרים והראיה מצפורה אשת משה יעו"ש), ועוד י"ל דהא אף שבט לוי לא חיו שם בנחת כי הצטערו על שיעבוד שאר השבטים וגם שאולי היו עם חששות אף עליהם שמא יתחילו לשעבדם ג"כ.

ושוב נמצא דכתב בשפתי חכמים אות י' וז"ל משום דמשה לא הקפיד אלא על אשתו שלא ישתעבדו בה מצרים אבל בבניו לא הקפיד דאף אם היו בניו שם לא היו משתעבדין בהם שהרי לא היה השיעבוד על שבט לוי כדפרש"י בפרשת שמות עכ"ל, אמנם תירוץ זה צ"ב כי לא מסתבר שנשותיהן דשבט לוי נשתעבדו, חדא שהרי הנשים משועבדות לבעליהן וכיון דבעליהן לא נשתעבדו א"כ מסתבר דהן ג"כ לא נשתעבדו, ועוד דהנה כתב הרמב"ן לעיל (שמות פ"ה מקרא ד') וז"ל ומנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם ולכן הניח להם פרעה שבט לוי

שהיו חכמיהם וזקניהם והכל סבה מאת ה' עכ"ל והשתא את"ל דנשותיהן היו משועבדות איך היו יכולים ללמוד ולהורות שהרי מי היה דואג ומכין להם המזון והבגדים וכיו"ב ועל כרחך דלא נשתעבדו נשותיהן דשבט לוי, ועוד מצינו דצפורה ובניה שהיו משבט לוי לא נשתעבדו דאי' במדרש (הובא לעיל בעמק דבר לעיל פ"ד מקרא כ') שצפורה ובניה באו למצרים עם משה ובשביל שראתה צערן של ישראל בעת גזירת התבן לא יכלה לסבול ושבה אל אביה ע"כ ומצינו דלא נשתעבדה רק ראתה בצערן של שאר השבטים ולא יכלה לסבול זאת, ואפשר דכוונת השפ"ח דאהרן חשש דדוקא נשותיהן דשבט לוי שכבר היו במצרים לא נשתעבדו אבל אלו הבאים מצרימה עתה שמא כן ישתעבדו, ויש לדחות דא"כ היה לחשוש אף על הבנים, ושמא על הבנים לא חששו משום שעדיין קטנים היו ולא היו לוקחים אותם מיד לשיעבוד וממילא היו נשכחים מהם לאחר שהגדילו ולכן לא חשש עליהם, וצ"ב.

ועוד נמצא בדעת זקנים לבעלי התוס' (לעיל שמות פ"ד מקרא כ"ד) וז"ל אע"פ ששבט לוי לא היו משועבדים מ"מ לא היה רוצה (פי' אהרן) שיבואו במקום שיראו ישראל בצרה וחזרה משום צפורה ובניה כו' עכ"ל, והבן.

בהא דכתיב בקרא דידן אחר שלוחיה, יל"ה למ"ד (מכילתא יתרו פ"א) דגירשה בגט, למה יתרו הביאם חזרה אל משה, וי"ל דרצה לזכות להיות חותנו דמשה משום דהיה חשוב וכדכתיב אשר עשה אלקים למשה ולישראל וגו' וכדכתיב חתן משה עיין רש"י, ולכן החזירם.

עוד יל"ה להאי מ"ד דא"כ מהו דכתיב להלן (מקרא ו') ואשתך, ושוב נמצא דכתב בעל הטורים וז"ל אשת משה אחר שלוחיה פי' היא כאשתו שאין נושאין גרושתו עכ"ל. ועיין מלבי"ם.

י"ח ג'. **ואת שני בניה אשר שם**
האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ
נכריה. יל"ה למה חזר הכתוב באומרו
אשר שם האחד גרשם כי אמר וגו' דהרי
זה כבר כתיב לעיל (שמות פ"ב מקרא
כ"ב) ותלד בן ויקרא את שמו גרשם כי
אמר וגו', ויל"ה שהוא משום דעד עתה לא
הוזכר שמו דאליעזר רק הוזכר שנולד
(לעיל שם פ"ד מקרא כ') ויקח משה את
אשתו ואת בניו וגו', ולכן עתה אמר
הכתוב (להלן מקרא ד') ושם האחד
אליעזר וגו' וכיון שהזכיר הכתוב את
הטעם למה קרא שמו אליעזר לכן הזכיר
נמי הטעם למה קרא שמו גרשם שנולד
תחילה. ושוב נמצא דהכי הקשה באוה"ח
הק'.

הכא כתיב כי אמר גר הייתי בארץ
נכריה ולהלן (מקרא ד') כתיב כי אלקי
אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה, ובסדר
המעשים שהיו, קודם הקב"ה הצילו
מחרב פרעה ואח"כ נעשה לגר בארץ
נכריה לו, ועיין מה שתי' באוה"ח הק'.

י"ח ד'. **ושם האחד אליעזר כי**
אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה.
פרש"י וז"ל מחרב פרעה כשגילו דתן
ואבירם על דבר המצרי ובקש להרוג את
משה נעשה צוארו כעמוד של שיש עכ"ל,
וכן פרש"י לעיל שמות פ"ב מקרא ט"ו
יעו"ש, והנה כתיב (שם פ"ד מקרא י"א)
ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי
ישום אדם או חרש או פקח או עור הלא
אנכי ה' ופרש"י וז"ל מי שם פה וגו' מי
למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על
המצרי או מי ישום אדם מי עשה פרעה
לאלם שלא נתאמץ במצות הריגתך ואת
משרתיו חרשים שלא שמעו בצוותו עליך
ולאספקלטורין ההורגים מי עשאו עורים
שלא ראו כשברחת מן הבימה עכ"ל,
ויל"ה דכיון שצוארו של משה נעשה
שיש א"כ אמאי הוצרכו להעשות כל אלו

הנסים שהיו בפרעה ומשרתיו כי אף אם
פרעה היה מתאמץ להורגו והם לא היו
מתחרשים ומסתמים ג"כ לא היתה בידם
יכולת להרגו והיינו משום שצוארו נעשה
לשיש, ויל"ה דאי לאו אלו הנסים היו
יכולים להרגו באופן ובמקום אחר ולא
בצואר דוקא, ועוד י"ל דהנה הקשה בעץ
יוסף (דב"ר ב' כ"ט ד"ה וקהת החרב)
דכיון שנעשה צוארו שיש למה הוצרך
לברוח מן הבימה מפני פרעה דהא אף אי
לא היה בורח לא היו יכולים להרגו אחר
שנעשה צוארו שיש ותירץ דברח משום
דלאו בכל שעה איתרחיש ניסא יעו"ש,
ולפי"ז י"ל דאי לאו אלו הנסים היו
יכולים לתפסו שלא יברח וכיון דאלו
בכל שעה איתרחיש ניסא א"כ לא יהיה
צוארו לשיש עד עולם וח"ו היו יכולים
להרגו ולכן הוצרכו לכל אלו הנסים.

י"ח י"ב. **ויקח יתרו חתן משה**
עלה וזבחים לאלקים ויבא אהרן וכל
זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה
לפני האלקים. פרש"י וז"ל עולה
כמשמעה שהאי כולה כליל זבחים
שלמים עכ"ל, כתוב התוס' (חולין ג' ב'
ד"ה קסבר) דשחיטת העובד כוכבים
פסולה משום דכתיב וזבחת ודרשינן מה
שאתה זובח אתה אוכל כלומר אותו
שהוא בר זביחה לאפוקי עו"כ ואוכל
נבילות להכעיס שאינם צריכים לאכול
דוקא בשחיטה יעו"ש, וא"כ יל"ה היאך
אכלו עם יתרו והרי עדיין לא נתגייר
וא"כ השחיטה היתה פסולה, ויל"ה דלהכי
כתיב לאכל לחם עם חתן משה והיינו
לחם דייקא ולא הבשר, וי' זה אינו
להאב"ע דכתב לאכל לחם שלמים, ועוד
יל"ה דיתרו כבר נתגייר (אף שזה היה
קודם מתן תורה) ושוב נמצא כן ברמב"ן
יעו"ש.

י"ח כ"ז. **וישלח משה את חתנו**
וילך לו אל ארצו. פרש"י וז"ל וילך לו

אל ארצו לגייר בני משפחתו עכ"ל, (עיין מש"כ להלן במדבר בהעלותך פ"ו מקרא כ"ט), יל"ה למה יתרו לא הביא עמו את בני משפחתו כשבא אל משה, וי"ל דרצה לאמת הדבר שצריך להתגייר ומאחר שראה האמת חזר לגייר בני משפחתו, ועוד י"ל דפחד שאם יביא את בני משפחתו א"כ משה רבינו לא יסכים לצאת לקראתו ולעשות עמו כל ענין הפגישה שעשה לו ולכן לא הביאם.

והא דפרש"י כן, י"ל חדא דאל"כ מהו וישלח משה את חתנו דהוה כזלזול אע"כ דשלח משה את חתנו כדי לגייר בני משפחתו דיתרו, ועוד י"ל דמפני מה חזר לארצו והרי היה מנודה שם כדאי' תנחומא שמות י"א וכן פרש"י לעיל שמות פ"ב מקרא ט"ז, אע"כ שחזר כדי לגייר בני משפחתו.

בענין הגירות משמע מהכא דהיה גירות אף קודם רות, וכן משמע מדפרש"י (בראשית לך פ"ב מקרא ה') אברהם גייר את האנשים ושרה את הנשים, ועוד ארז"ל (שמו"ר סוף פ"א) אברהם גדול לגרים, וכן מבואר בגמ' (ע"ז ט' א') מדאמרי' תד"א ו' אלפים שנה הוה העולם כו' שני אלפים תורה כו' אלא מואת הנפש אשר עשו בחרן כו' וחזינן דאותה גירות חשבינן ליה כמתן תורה לענין דהוה ב' אלפים תורה, וכן מבואר בגמ' (ע"ז ט' א') מדאמרי' תד"א ו' אלפים שנה הוה העולם כו' שני אלפים תורה כו' אלא מואת הנפש אשר עשו בחרן כו' וחזינן דאותה גירות חשבינן ליה כמתן תורה לענין דהוה ב' אלפים תורה, ובגמ' (סוטה י"ב ב') גבי בת פרעה שהלכה לרחוץ מגילולי בית אביה, ועוד מצינו גירות במתן תורה להלן משפטים פכ"ו מקרא ד' רש"י ד"ה באגנות, ועיין טורי אבן מגילה י"א א' ובהגהות אמרי ברוך שם, ועיין בספר חו"ב (יבמות ס"ז סק"ב ד"ה נראה).

י"ט א'. **בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני.** ארז"ל (תנחומא יתרו ט') בחדש השלישי זה שאמר הכתוב (משלי ב' ז') יצפן לישרים תושיה מגן להלכי תם כו' רבי יונתן בשם ר"י הגלילי אומר תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קפל הקב"ה לתן תורה לדור המדבר שהיו ישרים כיון שיצאו ממצרים אחר שלשה חדשים נתן להם את התורה שנאמר בחדש השלישי הוי יצפן לישרים תושיה ע"כ וכן הוא בתנחומא לך י"א, הא דאמר המדרש שהיו ישרים לכאורה צ"ל דהיינו קודם ובשעת מתן תורה דהא אח"כ כולם מתו במדבר מפני חטא העגל, וזה אינו, מדכתיב (ירמיה ב' ב') הלך וקראת באזני ירושלים כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה.

עוד ארז"ל (תנחומא יתרו י"א) אמר רבי יצחק אף מה שהנביאים עתידין להתנבאות כלם קבלו מהר סיני כו' ולא הנביאים בלבד אלא אף כל החכמים שהיו ושעתידין להיות כו' ע"כ, וצ"ב דבשלמא קודם מתן תורה איכא למימר יצפן לישרים תושיה והיינו שהקב"ה שמר לישרים את התורה אבל אחר מתן תורה מה שיך לומר יצפן לישרים תושיה והרי כולם כבר קבלו את התורה במעמד מתן תורה בהר סיני, ומסתברא דמה שאמר שלמה המע"ה יצפן לישרים תושיה אמר זאת גם לדורות שלאחר מתן תורה, וי"ל דאה"נ כולם קבלו התורה כל אחד חלקו במעמד מתן תורה אבל כל זמן שלא עמל ויגע להוריד את חלקו בתורה מן השמים עדיין זה נשאר שמור למעלה וא"כ א"ש הא דכתיב יצפן לישרים תושיה, וק"ל.

י"ט ב'. **ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר.** פרש"י וז"ל ויסעו מרפידים למה הוצרך לחזור ולפרש

מהיכן נסעו והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה, ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד אבל כל שאר החניות בתרעומות ובמחלוקות עכ"ל, ואף שביאתן לרפידים דהיינו חניה ג"כ היה בתרעומות ובמחלוקות מ"מ נסיעתן היה בתשובה.

והנה יל"ה בדברי רש"י מאי קשיא למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו כו', והרי כן מצינו בכל המסעות שבפרשת מסעי כדכתיב שם (פל"ג מקראות ה' ו') ויחנו בסכות ויסעו מסכות, וכן בכל המסעות, ושוב נמצא דכן הקשה הרמב"ן יעו"ש.

י"ט ג'. **כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל.** ולהלן (מקרא ו') אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ויש לדקדק למה כתיב אשר "תדבר" ולא אשר "תאמר" או אשר "תגיד", וי"ל דבאמת אף הכא היה צריך הכתוב לומר כה "תדבר" אל בני ישראל כמו בכל התורה, אלא דרצה הכתוב ללמדנו שלגברים צריך לדבר דברים קשים כגידין ולנשים צריך לדבר באמירה רכה ולכן אמר כה תאמר וגו' ותגיד וגו', ולהלן לא כתיב כן רק כתיב אלה הדברים אשר תדבר וגו' משום דאחר שלימדנו זה הדבר פעם אחת שוב אין צריך לאומרו פעם שנית.

עוד יל"ה למה לא אמר הכתוב אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל ואל בית יעקב, וי"ל דלא אמר גם ואל בית יעקב כדי לומר שמשם רבינו עצמו לא דיבר אל הנשים רק מסר להם הדברים ע"י שליחות.

י"ט ד'. **אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי**

נשרים ואבא אתכם אלי. פרש"י וז"ל על כנפי נשרים כנשר הנושא גוזלו על כנפיו שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם אבל הנשר הזה אינו מתיירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ לפי שאין עוף פורח על גביו לכך נותנו על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני אף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלקים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו' והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם עכ"ל, יל"ה דהא כתיב שם להלן מיניה (בשלח פי"ד מקרא כ') ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה ופרש"י וז"ל ויהי הענן והחשך למצרים ויאר עמוד האש את הלילה לישראל והלך לפניהם כדרכו ללכת כל הלילה והחשך של ערפל לצד מצרים עכ"ל, והשתא כיון שהיה למצרים חשך מהענן והערפל איך שייך לומר שהיו זורקים חצים ובליסטראות על הענן והרי לא ראו מאומה.

והעירוני ליישב דלכאורה אין החושך אלא למנוע אור עמוד האש וא"כ הוה להו אור כדרכם בלילה ומסתמא הדליקו נר או אש וזרקו לעבר ישראל אף שלא ראו את ישראל מ"מ ידעו היכן חניתם, ויש לדחות דהנה ארז"ל (שמו"ר י"ד ג') כך היה הקב"ה שולח ענן וחושך ומחשיך למצרים ומאיר לישראל כשם שעשה להם במצרים כו' ע"כ, ומבואר דהחושך שהיה להם כאן היה כהחושך שהיה להם במצרים שלא ראו שם מאומה בשעת מכת חושך.

וי"ל דהנה איתא במכילתא הכי, ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך הענן אל ישראל והחשך אל מצרים ישראל באורה ומצרים באפלה כענין שנאמר לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים כו' ולא עוד אלא מי שהוא נתון באפלה רואה את מי שהוא באורה מצרים שהיו שרויים

באפלה רואים את ישראל שרויים באורה אוכלים ושותים ושמחים והיו מזרקים בהם בחצים ובאבני בליסטרא והיה הענן והמלאך מגין עליהם כו', ולהלן שם, ולא קרב זה אל זה כל הלילה מגיד הכתוב שהיה המצרי עומד ולא היה יכול לישב ולא היה יכול לעמוד פורק אינו יכול לטעון טוען אינו יכול לפרוק מפני שהוא מש באפלה שנאמר וימש חשך ד"א ולא קרב זה אל זה כל הלילה ולא קרב מחנה מצרים למחנה ישראל ולא מחנה ישראל למחנה מצרים ע"כ, ונמצא דמה דאיתא שהיה למצריים חושך כמו חושך מצרים הרי זה תלוי בב' פירושי המכילתא בקרא דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה, והשתא י"ל דהא דאיתא בשמו"ר דלעיל ה"ז כפירוש קמא שלא ראו ולא זזו וכמו במכת חושך, אבל מה שרש"י פירש הרי זה לפירוש בתרא, והבן.

והנה לפירוש קמא שלא היו יכולים לזוז מפני וימש חשך א"כ כיון שהיה ממשות של חושך איך יתכן שמצרים ראו את ישראל כדאמרו במכילתא, ועוד היאך זרקו חצים ואבנים והרינ לא היו יכולים לזוז, אלא על כרחך דמה שאמר המכילתא בתחילה שמצרים ראו את ישראל וזרקו חצים ואבנים אין זה לפירוש קמא, אלא לפירוש בתרא דלא קרב מחנה מצרים למחנה ישראל דלזה הפירוש ראו וגם זזו המצריים.

י"ט ו'. **ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל.** פרש"י וז"ל אלה הדברים לא פחות ולא יותר עכ"ל, יתכן הכונה כך, שהרי מצינו כמה פעמים שמשה ריבנו הוסיף מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום (שבת פ"ז א'), ועל כן א"ל הקב"ה למשה הכא אלה הדברים לא פחות ולא יותר, וק"ל.

י"ט ז'. **ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה'.** ולהלן (מקרא ח') כתיב ויענו כל העם יחדו וגו', ויל"ה דכיון שמשה לא אמר אלא לזקני העם א"כ היאך כתיב ויענו כל העם, וי"ל דמשה אמר לזקני העם וזקני העם אמרו אל העם, והא דכתיב אח"כ וישב משה את דברי העם אל ה' דלדברינו מנין למשה תשובת העם דלכאורה רק זקני העם שאמרו לישראל הדברים הם ידעו תשובת העם אבל משה מנין ידע, י"ל דאף משה שמע כשהעם ענו, ועוד י"ל דזקני העם אמרו למשה תשובת העם, וכן מצינו בפרשת בשלח גבי קריעת ים סוף (לעיל פי"ד מקרא ט"ו) דכתיב ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי וגו' ואע"ג דלא כתיב בהדיא שמשה צעק מ"מ מתשובת הקב"ה אנו למידין כן וכדפרש"י שם, וכן הכא דאף שלא כתיב בהדיא דמשה שמע מ"מ אנו למידין דשמע מדכתיב וישב משה את דברי העם אל ה'.

ויתכן לפי"ז ליישב הא דקשו המפרשים למה הכא כתיב "נעשה" לחוד, ולהלן (משפטים פכ"ד מקרא ז') כתיב "נעשה ונשמע", ויתכן ליישב דהתם שמעו מפי משה עצמו ולכן אמרו גם ונשמע והיינו מפני ששמעו ממש עצמו ששמע מהקב"ה, ומשא"כ הכא שלא שמעו מפי משה עצמו רק מזקני העם, דאינו דומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרב וכדכתב הרע"ב אבות פ"ד מי"ד.

ושוב נמצא דהכי הקשו הרמב"ן והאוה"ח הק' ותירצו דבאמת משה אמר רק לזקני העם אלא שאמר להם במעמד כל העדה כיון שנצטוה כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל והם בנ"י לא המתינו לעצה ובחירה דהזקנים ומיד אחר ששמעו דבר ה' ממש קפצו וענו יחדיו כל אשר דבר ה' נעשה עכ"ד יעו"ש, ולתי' זה אין ליישב החילוק בין נעשה לנעשה ונשמע הנ"ל, והבן.

י"ט ח'. ויענו כל העם יחדו

ויאמר כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה'. פרש"י וז"ל וישב משה את דברי העם וגו' כו' וכי צריך היה משה להשיב אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב עכ"ל, לכאורה אפשר לומר עוד דבאמת מצד הקב"ה לא היה צריך משה להשיב כי הקב"ה ודאי יודע, אלא דמשה רצה לשבח את ישראל, והיינו דהנה כתיב לעיל (מקרא ו') ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל ופרש"י וז"ל אלה הדברים לא פחות ולא יותר עכ"ל, וחזינן דמשה רבינו רצה לשנות קצת כדי שבנ"י יקבלו הדברים ועז"ה הקב"ה א"ל לא פחות ולא יותר, וכיון דבנ"י קבלו הדברים על אף שלא שינה הדברים לכן שיבח משה את ישראל והשיב להקב"ה מה שענו.

ומה שפרש"י הכא וכי צריך היה משה להשיב כו', ק"ק דמאיך פרש"י (ויקרא פ"א מקרא א') וז"ל לאמר כו' ד"א צא ואמור להם דברי והשיבני אם יקבלום כמו שנאמר וישב משה את דברי העם אל ה' וגו' עכ"ל, ומבואר בזה דהכא הקב"ה א"ל למשה להשיבו תשובת ישראל, ומה שייך להקשות וכי צריך היה משה להשיב, דהרי נצטוה להשיב, וצ"ב.

י"ט ט'. ויאמר ה' אל משה הנה

אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה'. פרש"י וז"ל וגם בך גם בנביאים הבאים אחריו עכ"ל, יל"ה מנין לפרש כך, דהרי משמעות הכתוב דלא רק בי יאמינו לעולם אלא גם בך יאמינו לעולם, ושוב נמצא דכתב באוה"ק הק' לפרש וגם בך יאמינו לעולם היינו שבאמצעותך יאמינו בנ"י לכל הנביאים הבאים אחריו בכל דור ודור עכ"ד יעו"ש.

עוד פרש"י וז"ל ויגד משה וגו' ביום המחרת שהוא רביעי לחדש, את דברי העם וגו' תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך רצוננו לראות את מלכנו עכ"ל, הא דפרש"י תשובה על דבר זה כו', ר"ל דלכאורה מפני מה כתיב ויגד משה וגו' והרי כבר כתיב קודם וישב משה את דברי העם אל ה', ולכן פרש"י תשובה כו', וק"ל.

י"ט י"א. והיו נכנים ליום

השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני. פרש"י וז"ל לעיני כל העם מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם עכ"ל, יל"ה דהא כבר כתיב להלן (פ"כ מקרא ט"ו) וכל העם רואים את הקולות וגו' ופרש"י וז"ל וכל העם רואים מלמד שלא היה בהם סומא כו' עכ"ל.

י"ט ט"ו. ויאמר אל העם היו

נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה. פרש"י וז"ל היו נכונים לשלשת ימים לסוף שלשת ימים הוא יום רביעי שהוסיף משה מדעתו כדברי רבי יוסי ולדברי האומר בששה בחודש ניתנו עשרת הדברות לא הוסיף משה כלום ולשלשת ימים כמו ליום השלישי עכ"ל, יל"ה דהא להלן (מקרא ט"ז) כתיב בהדיא ויהי ביום השלישי בהית הבקר וגו' ולא משמע דהיינו יום הרביעי, ושוב נמצא דכתב בהעמק דבר שם וז"ל ויהי ביום השלישי לבד יום הראשון שלא היה לילו עמו עכ"ל, ועיין שבת פ"ז א' בזה הסוגיא.

י"ט י"ז. ויוצא משה את העם

לקראת האלקים מן המחנה ויציבו בתחתית ההר. פרש"י וז"ל לקראת

האלקים מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה וזה שנאמר ה' מסיני בא ולא נאמר לסיני בא עכ"ל, תנן (אבות פ"א מ"א) משה קבל תורה מסיני כו', והא דקתני מסיני ולא בסיני כבר פירש הרע"ב שם מסיני ממי שקבלה בסיני, ואפשר לנו לומר עוד דהתנא נקט לישנא דקרא דכתיב ה' "מסיני" בא, וק"ל.

עוד פרש"י וז"ל בתחתית ההר לפי פשוטו ברגלי ההר ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית עכ"ל, יל"ה דהא להלן (מקרא כ"א) כתיב ויאמר ה' אל משה רד העם בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב ופרש"י וז"ל פן יהרסו וגו' שלא יהרסו את מצבם ע"י שתאותם אל ה' לראות ויקרבו לצד ההר עכ"ל, והשתא אי נתלש ההר ממקומו מה כל זו האזהרה, וצ"ל דקודם מתן תורה אחר שהסכימו לקבל התורה סר מעליהם ההר.

י"ט כ"ד. ויאמר אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלת אל ה' פן יפרץ בם. פרש"י וז"ל לך רד והעד בהם שנית שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה עכ"ל, ולכאורה אפשר לומר עוד דהא דמשה הוצרך להתרות בעם שנית היינו משום שהעם יראו את אהרן והכהנים עולים ג"כ וירצו גם הם לעלות.

יל"ה למה בפעם הראשונה שאמר הקב"ה למשה (לעיל מקרא כ"א) רד העד בעם, לא א"ל הקב"ה אז ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים, וי"ל דהוא משום שהקב"ה ידע מלכתחילה שמשה לא ירד מיד וכמבואר בכתובים, ועיין שפתי חכמים סוף אות ה'.

י"ט כ"ה. וירד משה אל העם ויאמר אליהם. פרש"י וז"ל ויאמר אלהם התראה זו עכ"ל, יל"ה למה הזכיר הכתוב רק ירדת משה אל העם להזהירם ולא הזכיר גם עליית משה אהרן והכהנים אל ההר, ושוב נמצא דכתב הספורנו וז"ל לך רד עתה בהיותי מדבר היה מדבר למטה מן ההר, ועלית אתה ואהרן אחר תשלום עשרת הדברות בפרשת משפטים כאומרו ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן וגו' עכ"ל, והבן.

כ' א'. וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר. פרש"י וז"ל לאמר מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו עכ"ל, ולעיל מיניה פרש"י וז"ל את כל הדברים האלה מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן א"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו עכ"ל, ולפי"ז היו עונין כשחזר ופירש דוקא, וק"ל.

כ' ב'. אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים. פרש"י וז"ל מבית עבדים מבית פרעה שהייתם עבדים לו או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת"ל ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים אמור מעתה עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים עכ"ל, ביאור החילוק אם עבדים למלך אם עבדים לעבדים, אין לומר דהוא, דעבדים למלך עושים רק מה שהמלך גוזר עליהם אבל עבדים לעבדים היינו שעבדי המלך מוסיפים גזירות על גזירות המלך, ואין לומר דכך הוא הביאור הכא, דא"כ נמצא חלילה מיעוט מהשבח דהשי"ת, דלדברינו אלו נמצא שהקב"ה הצילם מצרה פחותה והיינו שהצילים מבית עבדים ולא מצרה גדולה והיינו מעבדים לעבדים, וח"ו לומר כן, אלא הביאור הוא, דעבדים למלך צריכים

ישועה גדולה יותר בהיות שהמלך בעצמו שולט עליהם בכל שעה, אבל עבדים לעבדים צריכים פחות ישועה כדי ליפדות מהעבדות כי אין המלך עצמו שולט עליהם, וזהו השבח הגדול דהשי"ת שפדם אפילו מידי מלך ולא רק מידי עבדי המלך.

כ' ג'. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. פרש"י וז"ל אלהים אחרים שאינן אלהות אלא אחרים עשואם אלהים עליהם ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו כו' עכ"ל, יל"ה דהא כתיב (תהלים צ"ה ג') כי אל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים, ועוד כתיב (שם צ"ו ד') כי גדול ה' ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים, ועוד כתיב (שם צ"ז ז') השתחוו לו כל אלהים, ומדלא כתיב בהני כתובים אלהים אחרים אלא רק אלהים, הרי זה לכאורה משמע דהכונה שהם אלהים אחרים זולתו יתברך, והא כתב רש"י דגנאי הוא, ושוב נמצא בשערי אהרן בשם הט"ז בספרו דברי דוד וז"ל מש"כ רש"י שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו יש מקשה הוא כתיב זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו וכן אין כמוך באלהים והרבה כן, ולא הבין דברי רש"י כאן, דעיקר הגנאי הוא מכח מאמר אחרים דלשון אחרים משמע דיש לו ח"ו דמיון לו כמו שתמצא בגמרא אחרים אומרים דאותן אחרים הם ג"כ גדולים כמו הת"ק אלא שהם אנשים אחרים ואף שתאמר שאינם במעלה כמו הת"ק עכ"פ יש להם דמיון להת"ק וזהו גנאי כלפי מעלה, וק"ל.

כ' י"ב. כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך. פרש"י וז"ל למען יארכון ימך אם תכבד יארכון ימך

ואם לאו יקצרון שדברי תורה נוטריקון הם נדרשים מכלל הן לאו ומכלל לאו הן עכ"ל, לכאורה מש"כ רש"י שד"ת נוטריקון הם כו', אין זה כלל בכל מקום, דהא לעיל (מקרא א') כתיב וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר ופרש"י וז"ל וידבר אלקים אין אלקים אלא דיין וכה"א אלקים לא תקלל ותרגומו דיינא לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאו אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורענות יכול אף עשרת הדברות כך ת"ל וידבר אלקים דיין להפרע עכ"ל, ומצינו דיש פרשיות בתורה שאף אם לא קיים לא מקבל פורענות, ועל כרחך דאין זה כלל בכל מקום שד"ת נוטריקון הם נדרשים, והשתא כיון שכן מנין דאם לאו יקצרון, אלא משום שזה איירי בעשרת הדברות ובזה אמרין שד"ת נוטריקון הם נדרשים כדפרש"י לעיל מקרא א', ולכן פרש"י אם תכבד יארכון ימך ואם לאו יקצרון, והבן.

כ' ט"ו. וכל העם ראים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק. פרש"י וז"ל ויעמדו מרחק היו נרתעין לאחוריהם י"ב מיל כאורך מחניהם ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן להחזירן שנאמר מלאכי צבאות ידדון ידדון עכ"ל, לכאורה הכהנים לא היו נרתעין לאחוריהן שהרי היו בהר, דעצם זה שהיו בהר ה"ז ראייה שהיו בדרגה גבוהה יותר משאר העם וא"כ מסתברא שהם לא היו נרתעין כשאר העם, ופשוט דמשה וכן אהרן לא היו נרתעין לאחוריהן.

כ' י"ז. ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. אפשר לבאר, דאדם שניכר על פניו שיש לו יראת

שמים ויראת חטא, והוא בודאי יודע מכך, הרי הוא מתבייש לחטוא, שעכשיו יאמרו הבריות דמה שניכר על פניו אינו אמת, וזהו ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, וק"ל.

כ' י"ט. **ויאמר ה' אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם.** פרש"י וז"ל כי מן השמים דברתי כו' ד"א הרכין השמים ושמי השמים והציען על ההר וכה"א ויט שמים וירד עכ"ל, וכן פרש"י לעיל פי"ט מקרא כ' יעו"ש.

כ' כ"ב. **ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה.** פרש"י וז"ל ותחללה הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללת שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים לפיכך לא יבוא עליו כורת ומחבל והרי הדברים ק"ו ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות ע"י שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהן ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו עאכו"כ שלא תבואהו פורענות עכ"ל, תנן (אבות פ"א מ"ז) נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע ואל תתיאש מן הפורענות, הקשה בשפת אמת דבאבות דר"נ איתא שאהרן נתחבר לרשעים כדי להחזירן למוטב והרי אסרו כאן יעו"ש תי', ובספרנו אבני אהרן למס' אבות תי' דכל מה שאסר התנא התחברות לרשעים אפילו להחזירם בתשובה היינו משום דחיישינן שמא יתפס אחר הרשע אבל אהרן שודאי לא היה נתפס אחריהם י"ל דהוה שרי ליה ע"כ (יעו"ש ביתר אריכות), והנה לפי מה שפרש"י הכא שהמטיל שלום לא תבואהו פורענות יש

להוסיף עוד על תי' זה, דהנה פירש הרע"ב ואל תתחבר לרשע כי אע"פ שאינו עושה כמעשיהם מ"מ נוטל שכר כמותם, והנה אהרן ודאי לא היה לו לחשוש פן יטול שכר כמותם, כיון שהמטיל שלום לא תבואהו פורענות שהרי היה מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים ועוד בין איש לאשתו. ולדברי רש"י הכא יש לפרש המשנה התם ע"ד הדרוש הכי, ואל תתחבר לרשע והיינו דקאי על מי שיש עליו חשש פן יתפס לצד הרשע, ואל תתיאש מן הפורענות והיינו דקאי על מי שאין עליו חשש כזה ושיודע להחזיר בתשובה, שלא יתיאש מלכתחילה שלא להחזיר בתשובה, כי מפחד מן הפורענות, והיינו כמש"כ הרע"ב דהמתחבר לרשע נוטל שכר כמותם, ועוד יש לפרש דהפורענות זהו שמפחד מאלימות הרשע שמא יכהו וכדומה, כדארז"ל (ערכין ט"ז ב') עד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה כו', והטעם שלא יתיאש מסיבת הפחד, כיון שהאמת שלא יהיה לו פורענות, כי המטיל שלום בין אדם למקום לא תבואהו פורענות והרשע גם אם ירצה להרע לו לא יוכל לו.

כ' כ"ג. **ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו.** פרש"י וז"ל אשר לא תגלה ערותך שע"י המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך ואע"פ שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד מ"מ הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא ואתה נוהג בהם מנהג בזיון והרי דברים ק"ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו עאכו"כ עכ"ל, ואף אם חבירך אינו מקפיד על בזיונו ג"כ אין לך היתר לבזותו וכמו האבנים גופא, וק"ל.

והעירוני בזה"ל, במש"כ (סוף פרשת יתרו) שאין לבזות אדם שלא מקפיד על בזיונו, יעו"י ח"ח הל' לשה"ר כלל ג' בהגה"ה שעל באמ"ח ז', שכתב בזה"ל, דהלא לענין שאר איסורים שבין אדם לחבירו כמו גזל ועושק וכיוצ"ב, אם ירצה לגזול ולעשוק את חבירו ולא יעלה בידו, בודאי אין בידו עון גזל ועושק, משא"כ בזה אף אם לא האנו מעשיו אינו יוצא מכלל עון לשה"ר וכמו שכתבנו מהגמרא דעל זה היה המעיל בא לכפר, ועל כרחך משום דעצמיות הדבור של גנות על חבירו הוא עון בפני עצמו, לבד מה שלפעמים מסובב עי"ז היזק לחבירו כו' עכ"ל הח"ח יעו"ש היטב, ולכאורה מדברי הח"ח האלו יש ללמוד שגם אם אחד נתן בפירוש רשות לאחר לספר עליו לשה"ר עדיין אי"ז מתיר לומר הלשה"ר, ויש לפי"ז להסתפק אם לבזות את חבירו שאינו מקפיד גם אסור כמו שכתבת או לא, והיינו אי בזיון כלשה"ר דמי אי לא לענין זה, והנה בשבילי חיים (סוף אות כ"ה) כתב וז"ל שלענ"ד שלשה"ר אינו יוצא מכלל עבירות שבין אדם לחבירו ואם אין שום לתא (שייכות) דבין אדם לחבירו כגון שאחד נתן בפירוש רשות לאחר לגלות ענין גנות שלו, אף אם נימא שאין עיקר יסוד איסור לשה"ר משום

הפגיעה בחבירו, מ"מ ע"י המחילה אזלא ליה איסור לשה"ר ועיין בזה לקמן כלל ח' שבילי חיים ב' וכו' עכ"ל, ולדבריו נמצא דמן הדין מותר לחבירו לספר עליו לשה"ר בה"ג דמחל למספר, וכיון שכן, לכאורה כ"ש לענין בזיון שמותר לחבירו לבזותו אם אינו מקפיד על בזיונו, ונמצא מבואר דלא כמש"כ למעלה דזהו אסור, והשתא דאתינן להכי יקשה איך כתב רש"י שאבנים אין נוהגין בהם מנהג בזיון הוא מן מדת חסידות ולא מן הדין, וא"כ אתי שפיר מה שכתבת למעלה, כי גם אדם שאינו מקפיד על בזיונו דמותר מן הדין לבזותו מ"מ מן מדת חסידות אין ראוי לבזותו וכהאבנים גופא וכו"ל, עכ"ל ההערה.

ובמש"כ לעיל דמן הדין מותר לבזות חבירו כשאינו מקפיד, עיין בגמרא (ב"מ נ"ח ב') מכנה היינו מלבין אע"ג דדש ביה בשמיה וביאר רש"י בד"ה דדש ביה כבר הורגל בכך שמכנים אותו כן ואין פניו מתלבנות ומ"מ זה להכלימו מתכוין, ועיין במהרש"א שם, ועיין עוד קובץ שיעורים להגה"ק ר"א וסרמן זצ"ל (בבא בתרא אות מ"ט) שיש בזיון שאע"פ שבפועל מבזה יחיד והוא מוחל מ"מ חשיב מבזה הרבים יעו"ש.

בברכה מרובה, בידידות רבה, אהרן בהגאון הגדול ר' יעקב הלוי שליט"א גרנדש

חזון איש 2/2 זכרון יעקב, ארץ ישראל. פל: 0548408381.